

ЕКОЛОГІЧНА ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СТРАТЕГІЧНОМУ ФОРМАТІ

Шевченко О. А.,

*кандидат юридичних наук, докторант
Національної академії Служби безпеки України*

Шевченко О. А. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі.

Стаття розкриває еволюцію забезпечення екологічної та продовольчої безпеки у стратегіях національної безпеки України протягом років незалежності. Визначено, що на державному рівні залишається невирішеною низка питань, пов'язаних зі створенням максимально ефективної системи забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави в рамках існуючих на різних етапах державотворення Стратегій національної безпеки України, як на рівні законодавчого закріплення, так і у сфері функціонування відповідних компетентних державних органів.

Розкрито зміст забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави в чотирьох стратегіях національної безпеки України. Визначено, що проблематика забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави потребує чіткої визначеності державою у стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати сучасним тенденціям розвитку національної економіки та світовим реаліям у цій сфері.

Досліджено загрози національній безпеці у сфері екологічної та продовольчої безпеки.

Наголошено, що у відповідності до Заключних положень Стратегії національної безпеки України 2020 року щодо розроблення документів про планування у сфері національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, чітко регламентовано прийняття та затвердження Президентом Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату та Стратегії продовольчої безпеки.

Проаналізовано Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, що прийнята 20 жовтня 2021 року Кабінет Міністрів України з метою підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні. Реалізація Стратегії направлена на виконання Україною міжнародних зобов'язань в рамках Паризької кліматичної угоди щодо скорочення викидів парникових газів та адаптації до наслідків глобальної зміни клімату. Основними екологічними загрозами для України в цій Стратегії визначено: значний рівень забруднення атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, недосконала система державного нагляду (контролю) та моніторингу навколишнього природного середовища.

Розглянуто проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року», яка буде спрямована на визначення пріоритетів у сфері продовольчої безпеки як складової національної безпеки держави, формування напрямів і способів їх досягнення, а також формування в усіх зацікавлених сторін розуміння важливості запобігання голоду та недоїданню найбільш вразливих верств населення. Вона буде передбачати: створення системи національного та регіонального моніторингу продовольчої безпеки задля виявлення та раннього попередження продовольчої загрози; розробку та впровадження плану дій забезпечення населення харчовими продуктами в умовах надзвичайних ситуацій; заходи щодо розвитку стійкого сільськогосподарського виробництва; диверсифікацію виробництва; створення стійких виробничо-збутових систем.

Підкреслено, що найбільш яскравим індикатором ефективної імплементації загальнодержавних Стратегій як у сфері забезпечення екологічної безпеки, так і у сфері продовольчої безпеки повинно стати підтримання належного природного стану екології нашої країни та формування достатнього рівня самозабезпечення продовольством населення України. Визначено напрями підвищення ефективності забезпечення екологічної та продовольчої безпеки України.

Ключові слова: стратегія, безпека, національна безпека, екологічна безпека, продовольча безпека, загрози.

Shevchenko O., Environmental and food security as components of ensuring the economic security of Ukraine in a strategic format.

The article reveals the evolution of environmental and food security in Ukraine's national security strategies during the years of independence. It is determined that at the state level a number of issues related to the creation of the most effective system of environmental and food security of the state within the existing at different stages of statehood National Security Strategies of Ukraine, both at the legislative level and in the functioning of relevant competent government agencies.

The content of ensuring the ecological and food security of the state in four national security strategies of Ukraine is revealed. It is determined that the issue of environmental and food security of the state needs a clear definition of the state in strategic priorities and goals that should meet current trends in the national economy and world realities in this area.

Threats to national security in the field of environmental and food security have been studied.

It was emphasized that in accordance with the Final Provisions of the National Security Strategy of Ukraine 2020 on the development of planning documents in the field of national security and defense, which will determine ways and tools for its implementation, clearly regulates the adoption and approval of the President food security.

The Strategy of Environmental Safety and Adaptation to Climate Change until 2030, adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine on October 20, 2021 in order to increase the level of environmental safety, reduce the impacts and consequences of climate change in Ukraine, is analyzed. The implementation of the Strategy is aimed at fulfilling Ukraine's international obligations under the Paris Climate Agreement to reduce greenhouse gas emissions and adapt to the effects of global climate change. The main environmental threats to Ukraine in this Strategy are: a significant level of air pollution, water and land resources, imperfect system of state supervision (control) and monitoring of the environment.

The draft order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Food Security Strategy for the period up to 2030", which will be aimed at defining priorities in the field of food security as a component of national security, the importance of preventing hunger and malnutrition of the most vulnerable. It will include: the establishment of a system of national and regional food security monitoring to detect and prevent food threats; development and implementation of an action plan to provide the population with food in emergency situations; measures for the development of sustainable agricultural production; diversification of production; creation of sustainable production and marketing systems.

It is emphasized that the most striking indicator of effective implementation of national Strategies in the field of environmental security and food security should be maintaining the proper natural state of our country's ecology and the formation of a sufficient level of self-sufficiency in food of Ukraine. The directions of increase of efficiency of maintenance of ecological and food safety of Ukraine are defined.

Key words: strategy, security, national security, environmental security, food security, threats.

Постановка проблеми. Сучасна динаміка суспільних процесів в Україні й світі зумовлює необхідність формування адекватної, ефективної та економічно виправданої системи управління національною безпекою, спроможної забезпечити поступ суспільства і держави на шляху до спільноти розвинутих демократичних країн.

Стратегічною метою політики національної безпеки України є забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства і держави, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення.

Досягнення цієї мети можливе шляхом реалізації державної політики національної безпеки, яка передбачає утвердження засад національної єдності задля розбудови демократичної, правової, конкурентоспроможної держави, формування соціально орієнтованої ринкової економіки, зміцнення науково-технологічного потенціалу, забезпечення інноваційного розвитку, зростання рівня життя і добробуту населення, забезпечення екологічної та продовольчої безпеки, техногенно-безпечних умов життєдіяльності суспільства.

Державна політика національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових її забезпечення.

На даний час ми фіксуємо, що виникає потреба в переосмисленні проблематики забезпечення екологічної та продовольчої безпеки України як невід'ємних складових національної безпеки, адже сигналом для цього є радикальні зміни геополітичної, воєнно-політичної та економічної обстановки у світі в розрізі вибо-

ру вектору подальшого розвитку політики щодо захисту екології та забезпечення продовольством народів світу, а також переорієнтацію економічної політики як Російської Федерації, так і окремих країн Європейського Союзу та США в сторону забезпечення виключно своїх життєво-важливих проблем.

Екологічна та продовольча безпека повинні стати одними із головних пріоритетів національних урядів кожної розвинутої держави. Кожна країна визначає відповідні стратегії, доктрини та концепції відповідного забезпечення сфер екологічної і продовольчої безпеки, а також механізми їх реалізації.

Саме тому, у відповідності до сучасних тенденцій розвитку національної економіки та світових реалій у сфері проблематика забезпечення екологічної та продовольчої безпеки, наша держава потребує чіткої законодавчої та виконавчої визначеності вказаної проблематики у стратегічних пріоритетах та цілях.

Проблематику національної безпеки протягом останніх років досліджували у своїх роботах І.Бінько, В.Білоус, О.Белов, О.Бодрук, В.Ваганов, О.Власюк, А.Возженіков, С.Гавриш, О.Гончаренко, В.Горбулін, О.Дзьобань, А.Качинський, В.Картавцев, Г.Костенко, В.Крутов, С.Кудінов, О.Литвиненко, Е.Лісцин, В.Ліпкан, М.Левицька, В.Мунтіян, Н.Нижник, Г.Новицький, В.Паламарчук, С.Пирожков, Г.Перепелиця, Г.Почепцов, М.Панов, В.Сідак, М.Стрельбицький, Л.Стрельбицька, Г.Ситник, І.Тимошенко, В.Тихий, С.Фальченко, О.Хомра, О.Шевченко та інші.

В той же час, серед провідних авторів, що займаються проблемами продовольчої безпеки є: Я.Алексєєва, В.Андрійчук, К.Голікова, О.Бойчук, Ю.Губені, В.Данькевич, В.Дудар, В.Замлинський, Н.Кордзая, О.Котикова, М.Кропивко, Т.Курман, В.Малигіна, І.Манзій, А.Мостова, В.Немченко, М.Пархоменко, Б.Пасхавер, В.Третяк, Р.Тринько, І.Федулова, А.Фролов, О.Ходаківська, О.Шекович, В.Шкаберіна, В.Щербань та інші.

Серед вчених-правників, що займаються науковим пошуком у сфері екологічної безпеки ми виділимо напрацювання в працях: В.Андрейцева, Г.Анісімової, Г.Балюк, Ю.Власенко, А.Гетьмана, Т.Ковальчук, В.Костицького, М.Краснової, Ю.Краснової, Н.Малишевої, В.Мунтяна, Т.Третяка, О.Шомпол, М.Фролова, Ю.Шемшученка, Т.Шохи, В.Юрескул, Л.Бондаря, Н.Гавриш, О.Грицан, В.Єрмоленка, І.Каракаша, Р.Кіріна, Н.Кобецької, Т.Коваленко, В.Комарницького, І.Костяшкіна, П.Кулинича, П.Лапечука, О.Макаренка, Р.Марусенка, А.Мірошниченка, В.Непийводи, В.Носіка, Т.Оверковської, С.Романко, Т.Саркісової, В.Уркевича, С.Хом'яченко, М.Черкашиної, І.Чумаченко, М.Шульги та інших.

Однак, незважаючи на значні здобутки названих авторів, залишається невирішеною низка питань, пов'язаних із ефективним забезпеченням екологічної та продовольчої безпеки України, як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях в рамках затверджених на різних етапах державотворення Стратегій національної безпеки України. Таким чином, вищевикладене обумовлює актуальність вибраної теми наукової статті.

Отже, **метою** цієї статті є з'ясування еволюції забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави в рамках Стратегій національної безпеки України протягом років незалежності.

Для досягнення мети наукової статті нами поставлено наступні **завдання**:

- здійснити дослідження забезпечення екологічної та продовольчої безпеки держави в рамках Стратегій національної безпеки України протягом років незалежності України;
- визначити напрями підвищення ефективності законодавчого та іншого закріплення забезпечення екологічної та продовольчої безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Важко переоцінити важливість забезпечення продовольчої безпеки як у національному, так і у світовому форматі, адже в п. 24 підсумкового документу Саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030» чітко наголошено наступне: «... в пріоритетному порядку покінчити з голодом і досягти продовольчої безпеки, а також покласти край всім формам недоїдання» [1].

Нагадаємо, що у Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, що на даний час втратив чинність, продовольчу безпеку було виділено серед визначальних сфер забезпечення національної безпеки, а критичний стан із продовольчим забезпеченням населення і неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, економічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів було віднесено до загроз національної безпеки України [2].

На нашу думку, досить вдало визначив поняття продовольча безпека в сучасних реаліях В. Данькевич. Так, продовольча безпека держави – це ступінь забезпеченості населення країни екологічно чистими і корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково-обґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і поліпшенні середовища проживання, дотриманні раціонального природокористування [3].

Також, змістовне поняття продовольчої безпеки винайшла Я. Алексєєва: Вона вважає, що національну продовольчу безпеку в широкому розумінні доцільно розглядати як стан економіки, а у більш вузькому

значенні – як гарантовану здатність держави задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами та їх економічної і фізичної доступності, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників [4].

Доречно зауважити, що на Світовому продовольчому самміті, що був скликаний у 1996 році Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) було визнано, що “продовольча безпека полягає в тому, що всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних поживних продуктів харчування, здатних задовольнити їх дієтичні потреби і гастрономічні уподобання, необхідні для підтримки активного і здорового способу життя”. Результатом вказаного самміту було прийняття Римської декларації про світову продовольчу безпеку в якому держави-члени заявили, що «зобов'язуються за нашу політичну волю та нашу загальну та національну відданість досягненню продовольчої безпеки для всіх та постійним зусиллям по викоріненню голоду у всіх країнах з негайним наміром зменшити кількість недоїдаючих людей до половини їх теперішнього рівня не пізніше 2015 року», що на жаль не відбулося [5].

Наголосимо, що Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) – це міжнародна організація під патронатом ООН, яка була заснована на конференції в Квебеці 16 жовтня 1945 р. ФАО діє як провідна установа, що займається проблемами розвитку сільських регіонів і сільськогосподарського виробництва в системі ООН. Девіз організації: «допомагаємо побудувати світ без голоду». Спеціальні програми ФАО допомагають країнам готуватися до можливого виникнення кризового стану з продовольством і, у разі необхідності, передбачають надання допомоги [6].

Розглядаючи проблематику забезпечення екологічної безпеки, варто зауважити, що процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття відповідних термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливило досягнення сталого розвитку. Слід підкреслити, що у сфері безпеки і оборони має бути вирішене питання доступу до об'єктів критичної інфраструктури, в тому числі, військово-оборонного промислового комплексу, для здійснення відповідного нагляду та контролю за дотриманням на цих об'єктах природоохоронного законодавства, запобігання забрудненню поверхневих та ґрунтових вод нафтопродуктами, знищенню природних ландшафтів тощо з метою мінімізації наслідків діяльності на цих об'єктах, що сприятиме реформам у сфері безпеки і оборони та впровадженню стандартів НАТО.

Розглядаючи забезпечення екологічної та продовольчої безпеки крізь призму Стратегії національної безпеки України за роки незалежності нашої держави, слід наголосити, що перша Стратегія національної безпеки України (далі – Стратегія), яка була затверджена указом Президента України № 105/2007 від 12 лютого 2007 року та у Розділі 3 «Стратегічні цілі, пріоритети та завдання політики національної безпеки» в ст. 3.3. наголошувала, що забезпечення прийняттого рівня економічної безпеки неможливе без здійснення структурної перебудови і підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а Українська держава має бути послідовною у здійсненні земельної реформи, забезпеченні на практиці пріоритетного розвитку агропромислового комплексу як основи продовольчої безпеки держави [7].

В ст. ж 3.6. «Створення безпечних умов життєдіяльності населення» вищевказаного Розділу Стратегії було наголошено, що має бути сформована збалансована система природокористування на основі впровадження економічних механізмів заохочення ощадливого споживання природних ресурсів, зменшення шкідливих викидів, застосування відповідних сучасних екологічно безпечних ресурсо- і енергозберігаючих технологій. Значного поліпшення потребують екологічний стан водних ресурсів, якість питної води, необхідні дієві заходи щодо запобігання подальшому забрудненню Чорного та Азовського морів. Необхідно забезпечити ефективне функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, запобігання та ліквідації наслідків техногенних катастроф, підвищення рівня екологічної, ядерної та радіаційної безпеки, зокрема перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему. Реформування житлово-комунального господарства, модернізацію основних фондів цієї сфери та підвищення якості житлово-комунальних послуг, насамперед шляхом розвитку конкурентних відносин у цій сфері, слід визначити як необхідну умову створення безпечного середовища життєдіяльності населення України [7].

Указом Президента України від 8 червня 2012 року була затверджена нова редакція Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», яка вперше в історії незалежної України закріпила загрози енергетичній безпеці держави.

Так, зокрема, у Розділі 3 вищевказаної Стратегії «Безпекове середовище та актуальні загрози національним інтересам і національній безпеці України» в ст. 3.1.1. було наголошено, що чинники, що загрожують глобальній міжнародній стабільності та негативно позначаються на безпековому середовищі України, в тому

числі, є надмірне антропогенне навантаження на довкілля, що зумовлює збільшення викидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, і як наслідок - глобальні зміни клімату, зростання дефіциту продовольства, питної води, небезпечні техногенні аварії, пандемії, що загрожують населенню і потребують додаткових ресурсів для реагування на них [8].

Вважаємо доречним зауважити, що в цій же Стратегії у Розділі 4 «Стратегічні цілі та основні завдання політики національної безпеки» у підрозділі 4.3. «Ключові завдання політики національної безпеки у внутрішній сфері» стаття 4.3.5. визначала яким чином повинно відбуватись зміцнення забезпечення продовольчої безпеки:

- врегулювання земельних відносин і раціональне землекористування, формування ринку земель сільськогосподарського призначення, юридичне і технічне оформлення права власності та користування землею, забезпечення гарантій захисту прав власників земельних часток (паїв);
- розвиток аграрного ринку, створення умов для розкриття потенціалу аграрного сектору для забезпечення потреб населення України у доступному, якісному і безпечному продовольстві, утвердження її ролі як важливого експортера аграрної продукції;
- захист внутрішнього ринку від постачання неякісної та небезпечної продовольчої продукції [8].

В той же час, ст. 3.2.6. «Наявність небезпечних екологічних і техногенних викликів і загроз» вищевказаного Розділу Стратегії підкреслювала наступні виклики і загрози:

- зношеність основних фондів, зокрема об'єктів підвищеної небезпеки, комунальної інфраструктури населених пунктів, очисних споруд підприємств;
- надмірний антропогенний вплив на територію України та техногенна перевантаженість;
- недостатньо раціональне використання природних ресурсів, радіоактивне, хімічне та біологічне забруднення довкілля, наявність проблеми транскордонних забруднень;
- утворення значних обсягів відходів виробництва та споживання, недостатньо ефективний рівень їх вторинного використання, переробки та утилізації;
- недостатній контроль за ввезенням в Україну екологічно небезпечних технологій та матеріалів, збудників хвороб, використанням генетично модифікованих організмів [8].

Наступна Стратегія національної безпеки України була затверджена Указом Президента України №287/2015 26 травня 2015 року та у Розділі 3 «Актуальні загрози національній безпеці України» в ст. 3.9. «Загрози екологічній безпеці» наголошувала на наступних загрозах:

- надмірний антропогенний вплив і високий рівень техногенного навантаження на територію України;
- негативні екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи; значний обсяг відходів виробництва та споживання і неналежний рівень їх вторинного використання, переробки та утилізації;
- незадовільний стан єдиної державної системи та сил цивільного захисту, системи моніторингу довкілля [9].

Інформація ж щодо забезпечення продовольчої безпеки України у вищевказаній Стратегії була взагалі відсутня.

Пріоритетами ж забезпечення екологічної безпеки України вищевказана Стратегія у Розділі 4 «Основні напрями державної політики національної безпеки України» у статті 4.14. «Забезпечення екологічної безпеки» визначала:

- збереження природних екосистем, підтримка їх цілісності та функцій життєзабезпечення;
- створення ефективної системи моніторингу довкілля; ресурсозбереження, забезпечення збалансованого природокористування; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, забезпечення контролю джерел забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, зниження рівня забруднення та відтворення родючості ґрунтів; очистка територій від промислових і побутових відходів;
- формування системи переробки та утилізації відходів виробництва та споживання;
- мінімізація негативних наслідків Чорнобильської катастрофи; недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів, трансгенних рослин і збудників хвороб.
- Україна вживатиме заходів щодо забезпечення біобезпеки, унеможливлення поширення небезпечних інфекційних захворювань, підтримуватиме міжнародні зусилля у цій сфері [9].

В новій же четвертій Стратегії національної безпеки України 2020 року «Безпека людини – безпека країни», що затверджена указом Президентом України №392/2020 14 вересня 2020 року в Розділі II «Поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов» в ст. 7 наголошено, що дедалі більше людей відчують наслідки зміни кліма-

ту та зростання техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Збільшуються кількість та масштаби надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Виснажується екосфера, зростає споживання невідновлюваних ресурсів. Руйнуються екосистеми і біоценози. Посилюється негативний вплив біологічних факторів на населення, зростає ймовірність виникнення загроз біологічного походження. Високою є загроза виникнення і поширення як уже відомих, так і нових інфекційних хвороб, а в ст. 28 підкреслено, що погіршуються середовище життєдіяльності, якість повітря, питної води, продуктів харчування, що впливає на життя та здоров'я людей. Також, у вказаному Розділі Стратегії наголошено, що триває нерациональне використання природних ресурсів, деградація лісів, водних басейнів, сільськогосподарських угідь. Неefективною є система поводження з побутовими і промисловими відходами. Можливості адаптації економіки, систем життєзабезпечення та цивільного захисту до зміни клімату є недостатніми. Зберігається негативний вплив триваючих бойових дій на територіях окремих районів Донецької і Луганської областей та наслідків Чорнобильської катастрофи на екологію і здоров'я людей [10].

У чинній Стратегії, зокрема у ст. 56 Розділу 3 «Основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки» наголошено, що екологічна безпека, зокрема безпека середовища життєдіяльності людини, - один із найвищих пріоритетів. Маємо створити умови для підтримання екологічної рівноваги на території України, модернізації комунальної інфраструктури, посилити охорону навколишнього природного середовища, упровадити новітні системи поводження з відходами і скоротити промислові викиди, забезпечити ефективне використання природних ресурсів, захищати ліси і водойми, розвивати заповідний фонд, запобігати виникненню негативних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та усувати їх [10].

Вважаємо доречним наголосити, що у відповідності до Заключних положень Стратегії 2020 про розроблення документів щодо планування у сфері національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, чітко регламентовано прийняття та затвердження Президентом Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату та Стратегії продовольчої безпеки.

Так, 20 жовтня 2021 року Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року. Вона розроблена з метою підвищення рівня екологічної безпеки, зменшення впливів та наслідків зміни клімату в Україні. Реалізація Стратегії направлена на виконання Україною міжнародних зобов'язань в рамках Паризької кліматичної угоди щодо скорочення викидів парникових газів та адаптації до наслідків глобальної зміни клімату. Основними екологічними загрозами для України є значний рівень забруднення атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, недосконала система державного нагляду (контролю) та моніторингу навколишнього природного середовища. Також склалася критична ситуація з утворенням, накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням відходів. Відповідно до Стратегії найбільш вразливими до наслідків зміни клімату в Україні є такі соціально економічні сектори як: біорізноманіття, водні ресурси, енергетика, громадське здоров'я, лісове господарство, прибережні території, рибне господарство, сільське господарство, ґрунти тощо. І саме на них буде направлена основна діяльність Уряду в рамках реалізації цього стратегічного документу. Етапи реалізації Стратегії досягнення цілей державної політики щодо екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату здійснюватимуться в два етапи. У результаті її впровадження очікується:

- зменшення рівня промислового забруднення;
- створення ефективної системи хімічної безпеки;
- забезпечення раціонального використання природних ресурсів; її досягнення «доброго» екологічного стану вод;
- забезпечення сталого лісоуправління та підвищення адаптивної здатності лісових екосистем;
- створення правових та економічних підстав запровадження ієрархії поводження з відходами;
- підвищення ефективності державної системи оцінки впливу на довкілля та державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- збереження біорізноманіття та забезпечення розвитку природно-заповідного фонду в Україні;
- посилення адаптаційної спроможності та стійкості соціальних, економічних та екологічних систем до зміни клімату;
- стабілізація екологічної рівноваги на тимчасово окупованих територіях тощо [11].

Щодо поняття екологічна безпека, то на нашу думку в ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ чітко та предметно регламентовано це поняття. Так, екологічна безпека є такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Також, у вказаній статті наголошено, що екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням

широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів [12].

Щодо затвердження у відповідній Стратегії проблематики забезпечення продовольчої безпеки, то слід зауважити, що в Україні розробили проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року». Ця Стратегія буде спрямована на визначення пріоритетів у сфері продовольчої безпеки як складової національної безпеки держави, формування напрямів і способів їх досягнення, а також формування в усіх зацікавлених сторін розуміння важливості запобігання голоду та недоїданню найбільш вразливих верств населення. Вона буде передбачати:

- створення системи національного та регіонального моніторингу продовольчої безпеки задля виявлення та раннього попередження продовольчої загрози;
- розробку та впровадження плану дій забезпечення населення харчовими продуктами в умовах надзвичайних ситуацій;
- заходи щодо розвитку стійкого сільськогосподарського виробництва;
- диверсифікацію виробництва;
- створення стійких виробничо-збутових систем [13].

Вважаємо корисним підкреслити, що у затвердженій Президентом України 26 серпня 2021 року Стратегії зовнішньополітичної діяльності України також наголошено на проблематиці забезпечення як екологічної, так і продовольчої безпеки у цій сфері.

Так, у вищевказаній Стратегії, що була затверджена Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» 26 серпня 2021 року № 448/2021 у Розділі III «Виклики та загрози» в ст. 41 підкреслено, що стан екології, кліматичні зміни та деградація навколишнього природного середовища, зокрема дефіцит водних ресурсів, що загострюється через їх нерівномірний розподіл і дедалі більше забруднення, залишаються пріоритетними викликами, подолання яких виходить за рамки можливостей окремих, навіть найбільш розвинутих, держав. Реагування на ці загрози потребує широкої міжнародної співпраці.

У статті ж 214 підрозділу «Економічна дипломатія» Розділу V «Напрями зовнішньополітичної діяльності України» вищевказаної Стратегії визначено, що до пріоритетних напрямів належить також розширення участі у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, зокрема шляхом забезпечення зміцнення позицій держави на світових ринках продовольства, збільшення експорту вітчизняної аграрної продукції з високим ступенем переробки сировини [14].

Висновки. Підбиваючи підсумки, видається доцільним зробити наступні висновки:

- прийняття нової Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», що затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 року №392/2020 чітко регламентувало необхідність винайдення та закріплення на вищому державному рівні Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату та Стратегії продовольчої безпеки, що безумовно позитивно вплине на забезпечення екологічної та продовольчої безпеки та, при належній реалізації, підкреслить статус України на міжнародній арені;
- на сучасному етапі становлення незалежної України вищі органи влади і управління намагалися системно закріплювати у Стратегіях національної безпеки України забезпечення як екологічної, так і продовольчої безпеки, але політична та економічна ситуація в нашій державі яскраво висвітили недостатній рівень ефективності державної політики у відповідних сферах їх забезпечення про що законодавець постійно нагадує у нових стратегічних документах;
- найбільш яскравим індикатором ефективної імплементації загальнодержавних Стратегій як у сфері забезпечення екологічної безпеки, так і у сфері продовольчої безпеки повинно стати підтримання належного природного стану екології нашої країни та формування достатнього рівня самозабезпечення продовольством населення України.

Список використаних джерел:

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainabledevelopment-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html> (дата звернення: 07.11.2021).
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19 червня 2003 року URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>] (дата звернення 09.11.2021).
3. Економічна правда URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/08/10/663845/> (дата звернення 10.11.2021).

4. Я. Алексєєва, Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. Л.: Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 2015. Вип. 42, С. 106.
5. Римская Декларация о всемирной продовольственной безопасности и План действий Всемирной встречи на высшем уровне по проблемам продовольствия (13 ноября 1996 г., м. Рим)/Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединённых Наций. URL: http://www.rau.su/observer/N3-4_97/019.htm (дата обращения 10.11.2021).
6. Вікіпедія, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B0_%D1%82%D0%B0_%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9E%D0%9E%D0%9D (дата звернення 10.11.2021).
7. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12.02.2007 року № 105/2007 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1052007-5496> (дата звернення 11.11.2021).
8. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» від 08.06.2012 року № 389/2012 [Електронний ресурс] URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/303.html> (дата звернення 11.11.2021).
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n2> (дата звернення: 01.08.2021).
10. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 року №392/2020 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 11.11.2021).
11. Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року [URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uhvaleno-strategiyu-ekologichnoyi-bezpeki-ta-adaptaciyi-do-zmini-klimatu-do-2030-roku> (дата звернення 12.11.2021).
12. Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від року № 1264-XII від 25 червня 1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 12.11.2021).
13. В Україні затвердять Стратегію продовольчої безпеки до 2030 року URL: <https://dpss.gov.ua/news/v-ukrayini-zatverdyat-strategiyu-prodovolchoyi-bezpeki-do-2030-roku> (дата звернення 12.11.2021).
14. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text> (дата звернення 12.11.2021).